

РОЗДІЛ V. ЛІНГВОГЕОГРАФІЯ, СОЦІОЛІНГВІСТИКА, ОНОМАСТИКА Й ТЕРМІНОЛОГІЯ: АКТУАЛЬНІ ПІДХОДИ, КАТЕГОРІЇ ТА АСПЕКТИ

Олена Білецька

ORCID: orcid.org/0000-0002-3368-5929

Юлія Журавська

ORCID: orcid.org/0000-0003-2109-4694

УДК 81-116+[811.112.2+811.161.2]:81'38

DOI: 10.31558/1815-3070.2023.45.11

СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ТЕРМІНОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ У СИНОПТИЧНИХ ТЕКСТАХ У ПОРІВНЯЛЬНОМУ АСПЕКТІ (НА МАТЕРІАЛІ НІМЕЦЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ)

Статтю присвячено вивченню структурних особливостей метеорологічних термінів у сучасних німецькій та українській мовах. За мету поставлено охарактеризувати структурну організацію простих (однослівних) та багатокомпонентних (термінів-словосполучень) термінологічних одиниць у синоптичних текстах, визначити та проаналізувати аломорфні та ізоморфні риси зазначених термінів у порівнюваних мовах. Доведено, що в німецькій мові у синоптичних текстах переважають терміни-композиції, а в українській мові – дво- та тричленні терміни-словосполучення.

Ключові слова: синоптичний текст, метеорологічний термін, простий термін, термін-словосполучення, композиція.

Постановка наукової проблеми та її актуальність. В останні десятиліття спостерігається зростання дослідницького інтересу до вивчення галузевої термінології, що зумовлюється, у першу чергу, стрімким розвитком термінологічних підсистем внаслідок збільшення обсягу науково-технічної інформації. Важливість термінології полягає в тому, що вона дозволяє створювати єдину систему термінів у певній галузі науки, техніки та інших сфер діяльності, яка забезпечує однозначність та точність спілкування у цій галузі знань. Вивчення особливостей термінології є однією з центральних тем сучасних лінгвістичних розвідок, зокрема в галузі дослідження фахових мов. Лінгвістичні дослідження в галузі термінології зосереджені, як правило, не лише на розгляді певної фахової мови та її термінології, але й передбачають аналіз словотвірних, семантичних, функційних та інших особливостей термінологічних одиниць, порівняння термінологічних систем в різних мовах, аналіз способів творення нових термінів та вивчення особливостей використання термінів в різних контекстах. Важливим аспектом дослідження термінології є створення термінологічних баз даних, які можуть бути основою для укладання фахових словників, баз даних для перекладів та систем автоматизованого перекладу. Все вищезазначене зумовлює постійний дослідницький інтерес до вивчення термінологічних підсистем, зокрема у порівняльному аспекті, а отже, й **актуальність** пропонованого дослідження.

Аналіз останніх досліджень. Витоки дослідження термінологічних одиниць сягають 30-х років минулого століття і пов'язані, насамперед, з іменами австрійського лінгвіста О. Вюстера та радянського термінознавця Д. С. Лотте, які вважаються засновниками термінознавства як науки. Основним завданням термінологічних шкіл у той час було упорядкування та стандартизація, передусім, технічної термінології. Сучасна лінгвістика накопичила великий досвід щодо вивчення як загальних питань термінології, так і окремих терміносистем різних мов. Так, дослідженню загальних питань української термінології в різних аспектах і галузях присвячені наукові розвідки М. Вакуленко, М. Гінзбурга, В. Грещука, М. Зарицького, Т. Кияка, І. Кочана, О. Кочерги, Н. Москаленко, Т. Панько, Ю. Прадіда, Л. Симоненко та ін. Теоретичні питання термінології у німецькій мові висвітлені у наукових працях Л. Гоффманна, Л. Дрозд та В. Зайбіке, Ф. Майера, Е. Райнхарда, Г. Фельбера та Г. Будіна, В. Шмідта та ін.

На сучасному етапі розвитку термінознавства посиленою увагою наділене дослідження структурно-словотвірних, семантичних та функційних особливостей окремих терміносистем з метою встановлення зв'язків між термінами та їхніми значеннями у певній галузі науки або техніки.

Так, дослідженню особливостей метеорологічної термінології прямо чи опосередковано присвячені праці А. Дехтяренко, М. Заверюченко, А. Козловської, О. Коломієць, Н. Львової, О. Скубашевської, О. Шишліної та ін. Наукові розвідки О. Коломієць зосереджені на вивченні газетних синоптичних повідомлень в англійській, німецькій, польській та українській мовах, зокрема їхніх лексичних, стилістичних та синтаксичних особливостях. У роботі Н. Львової та А. Дехтяренко визначено роль лексичних стилістичних засобів у дискурсі прогнозів погоди англійською мовою. О. Шишліна основну увагу зосереджує на лінгвістичних особливостях та функціональних ознаках метеопрогнозів у німецькій мові.

Мета пропонованої розвідки полягає в порівняльному аналізі структурних особливостей метеорологічних термінологічних одиниць на матеріалі текстів телевізійного прогнозу погоди в сучасних німецькій та українській мовах.

Для досягнення поставленої мети в роботі передбачено розв'язання таких **завдань**:

- виокремлено метеорологічні термінологічні одиниці з текстів телевізійних прогнозів погоди;
- встановлено та систематизовано структурні типи виокремлених одиниць;
- охарактеризовано структурно-словотвірні особливості однослівних термінів;
- досліджено структурну організацію термінів-словосполучень з огляду на кількість та частиномовну приналежність складників;
- визначено та проаналізовано аломорфні та ізоморфні риси метеорологічних термінологічних одиниць у сучасних німецькій та українській мовах.

Об'єктом дослідження є метеорологічні термінологічні одиниці, виокремлені з текстів телевізійних прогнозів погоди на телеканалах Німеччини та України.

Предмет дослідження – структурно-словотвірні особливості зазначених термінів.

Матеріалом дослідження є тексти прогнозів погоди на телеканалах Німеччини та України. У пропонованій розвідці проаналізовано 14 прогнозів погоди: 7 німецькою та 7 українською мовою.

Визначені у статті мета і завдання, а також предмет та об'єкт дослідження зумовили використання таких **методів і прийомів** лінгвістичного аналізу. Описовий метод використано для систематизації й інтерпретації особливостей метеорологічних термінологічних одиниць, а також комплексного представлення отриманих результатів. Метод компонентного аналізу слугує основою для розподілення термінів на моделі залежно від їхньої структури та частиномовної приналежності компонентів й уможливорює системне дослідження лексемного складу. Метод аналізу словникових дефініцій дозволяє визначити семантичний обсяг та ступінь термінологізації досліджуваних одиниць. Зіставний метод використано для визначення аломорфних та ізоморфних рис метеорологічних термінологічних одиниць у сучасних німецькій та українській мовах.

Новизна пропонованої розвідки полягає в тому, що вперше здійснено комплексне дослідження структурно-словотвірних особливостей метеорологічних термінологічних одиниць у порівняльному аспекті, у парі німецька та українська мови.

Теоретичне значення роботи полягає в системному описі структури метеорологічних термінів, у визначенні спільних і відмінних рис цієї підсистеми у сучасних німецькій та українській мовах, що може слугувати певним внеском у розвиток порівняльного термінознавства та перекладознавства.

Практичне значення дослідження визначається можливістю використання отриманих у роботі результатів, положень і висновків у навчальному процесі, зокрема у теоретичних курсах із порівняльної лексикології німецької та української мов, вступу до перекладознавства і под.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування результатів дослідження. Текст прогнозу погоди є одним із найпоширеніших типів інформаційних повідомлень, які складаються на основі даних метеорологічних служб для певного регіону та на певний час. Особливістю цього типу інформаційних повідомлень є термінологія, уживана в них. У системі метеорологічної термінології знаходяться термінологічні одиниці, які найчастіше використовуються в синоптичних текстах. Відповідно до структури та складників, з яких вони утворені, метеорологічні терміни у сучасних німецькій та українській мовах можна поділити на такі структурні типи:

1. Прості (однослівні) термінологічні одиниці представлені однією лексемою, яка з погляду словотворення-може бути виражена:

– простим (непохідним) словом, напр.:

нім. *der Regen* ‘дощ’, *die Sonne* ‘сонце’, *der Schnee* ‘сніг’;

укр. *вітер*, *дощ*, *роса*;

– похідним словом, напр.:

нім. *die Bewölkung* ‘хмарність’, *regnerisch* ‘дощовий’, *böig* ‘поривчастий’;

укр. *ожеледиця*, *північний*, *хмарність*;

– складним словом, напр.:

нім. *der Schneeregen* ‘дощ зі снігом’, *die Höchsttemperatur* ‘максимальна температура’, *der Dauerregen* ‘тривалий дощ’;

укр. *південно-західний*, *південно-східний*.

2. Складні терміни або терміни-словосполучення поділяються на двочленні та тричленні конструкції.

2.1 Двочленні терміни представлені конструкціями:

– іменник + (артикль) + іменник, напр.:

нім. *die Summe der Niederschläge* ‘сума опадів’, *der Verlauf des Tages* ‘хід дня’, *die Richtung des Windes* ‘напрямок вітру’;

укр. *прогноз погоди*, *сила вітру*, *погодні відомості*;

– прикметник + іменник, напр.:

нім. *gefrierender Regen* ‘льодяний дощ’, *starke Bewölkung* ‘сильна хмарність’, *böiger Wind* ‘поривчастий вітер’;

укр. *атмосферний тиск*, *західний вітер*, *мокрый сніг*.

2.2 Тричленні терміни представлені конструкціями:

– прикметник + прикметник + іменник, напр.:

нім. *trockenes wechselhaftes Wetter* ‘суха мінлива погода’, *starke stürmische Böen* ‘сильні поривчасті вітри’;

укр. *загальні погодні відомості*, *південно-західний вітер*;

– прикметник + іменник + іменник, напр.:

нім. *südwestliche Richtung des Windes* ‘південно-західний напрямок вітру’, *weitere Angaben der Temperatur* ‘подальші температурні показники’;

укр. *низька імовірність опадів*, *штормові пориви вітру*.

Зреалізований аналіз синоптичних текстів у сучасній німецькій та українській мовах засвідчує, що для обох порівнюваних мов характерним є вживання простих однослівних термінів, які належать до базового складу метеорологічної термінології. Це лексеми на позначення: хмарності, опадів, вітряності та температурних умов, напр.:

нім. *der Regen* ‘дощ’, *der Schauer* ‘злива’, *es regnet* ‘дощить’, *die Sonne* ‘сонце’, *die Wolke* ‘хмара’, *der Wind* ‘вітер’, *warm* ‘тепло’, *frisch* ‘прохолодний’;

укр.: *дощ*, *град*, *вітер*, *тепло*, *мороз*, *хмара*.

нім. *In den nächsten Stunden haben wir es zu tun mit Wolken des Tiefs, das von den Nordsee nach Skandinavien zieht. In der Nacht muss zunächst noch im Osten und im Südosten teilweise mit gefrierendem Regen oder mit Schnee gerechnet werden. Später im Norden und Nordwesten neuer Regen. Am Tag ist das im Süden teilweise nebbich. Im Nordosten und Osten regnet es noch etwas. Am Sonntag weht der Wind schwach nach Norden mäßig bis frisch. In der Nacht plus 6 Grad auf der Nordseeinseln*

und minus 6 Grad an den Alpen. ‘У найближчі години маємо справу з хмарами, які приніс циклон, що панує від Північного моря до Скандинавії. Вночі на сході та південному сході місцями очікується льодяний дощ або сніг. Пізніше на півночі та північному заході поновляться дощі. На півдні вдень місцями туман. На північному сході та сході трохи дощитиме. У неділю дмухатиме слабкий прохолодний вітер на північ. Вночі плюс 6 градусів на островах Північного моря і мінус 6 градусів на Альпах.’

укр. *Зимовий мороз уже наступає на п'яти теплій осені. Так, 14-го листопада очікується від мінус 4 градусів до плюс 1 за Цельсієм. Хмари суцільно вкриватимуть небосхил до обідньої пори. Далі малохмарно і сонячно, опадів не передбачається. Вітер у вівторок дмухатиме зі сходу та північного сходу, його сила – 9 метрів на секунду. Атмосферний тиск та вологість повітря лишатимуться доволі високими. Вівторок буде сухим і морозним.*

Для німецької мови характерним є вживання однослівних термінів-комполітів. Це можна пояснити провідною роллю словоскладання у словотворі сучасної німецької мови. Як свідчить проаналізований фактичний матеріал, цей спосіб словотвору постає одним із потужних джерел поповнення та розвитку термінологічної системи німецької мови з використанням наявного арсеналу функційно-структурних одиниць, напр.: *die Wettervorhersage* ‘прогноз погоди’, *Regenschauer* ‘злива’, *die Ostrichtung* ‘східний напрямок’ та ін. Вживання термінів-комполітів є однією з характерних особливостей німецькомовних синоптичних текстів, напр.:

нім. *Am Sonntag schneit es zunächst von Nordrhein-Westfalen über die Landesmitte bis nach Bayern verbreitet. In tiefen Lagen fällt zum Teil Regen oder Schneeregen. Im Südosten liegen die Frühtemperaturen sogar um minus 10 Grad oder darunter. Dort herrscht auch tagsüber Dauerfrost. Von den westlichen Mittelgebirgen bis zu den Alpen fällt noch zeitweise Schnee. Im Küstenumfeld ziehen ein paar Regenschauer oder Schneeregenschauer durch.* ‘У неділю сніжитиме спочатку в Північному Рейні-Вестфалії, а згодом сніг пошириться через центр країни аж до Баварії. В областях низького атмосферного тиску можливий дощ або мокрий сніг. На південному сході вранішні температури становитимуть від мінус 10 градусів і нижче. Там увесь день пануватимуть тривалі заморозки. Від західного Середньогір'я до Альп час від часу сніжитиме. У прибережній зоні спостерігатимуться зливи або зливи зі снігом’.

Дослідження структури та частиномовної приналежності безпосередніх складників виокремлених метеорологічних термінів-комполітів дозволяє розподілити їх за такими моделями:

1. Двокомпонентні композити:

1.1 іменник + іменник, напр.: *der Sonnenschein* ‘сонячне сяйво’, *der Regenfall* ‘випадіння дощу’, *der Sturmbö* ‘шквал’;

1.2 прикметник + іменник, напр.: *die Höchstwerte* ‘максимальна температура’, *der Hochsommer* ‘розпал літа’, *der Tiefdruck* ‘область низького атмосферного тиску’;

1.3 дієслово + іменник, напр.: *der Dauerfrost* ‘тривалі заморозки’, *das Badewetter* ‘ідеальна погода для купання’;

1.4 іменник + прикметник, напр.: *unwetterartig* ‘грозовий’, *nordwestlich* ‘північно-західний’, *sterneklar* ‘зоряний’;

1.5 іменник + прислівник, напр.: *teilweise* ‘місцями’, *zeitweise* ‘час від часу’;

1.6 прислівник + прислівник, напр.: *tagsüber* ‘протягом дня’.

2. Трикомпонентні композити:

2.1 іменник + іменник + іменник, напр.: *der Schneeregenschauer* ‘злива зі снігом’, *der Südwestwind* ‘південно-західний вітер’;

2.2 прикметник + іменник + іменник, напр.: *das Tiefdruckgebiet* ‘область низького атмосферного тиску’, *das Hochdruckgebiet* ‘область високого атмосферного тиску’;

2.3 іменник + прикметник + іменник, напр.: *die Tageshöchsttemperatur = die Tageshöchstwerte* ‘максимальна денна температура’.

Зреалізований аналіз дозволяє дійти висновку, що метеорологічні терміни-композити у сучасній німецькій мові компонуються виключно із самостійних частин мови, а саме іменника, прикметника, дієслова та прислівника, провідну позицію при цьому посідає іменник. Це можна пояснити декількома особливостями іменника: по-перше, іменник є кількісно найчисельнішою частиною мови, словниковий склад сучасної німецької мови на 60 % складається з іменників; по-друге, узагальнююче категоріальне значення іменника включає в себе не лише предметність у широкому розумінні цього слова, але й дозволяє виражати процеси, стани, властивості предметів; по-третє, на відміну від інших частин мови, за якими закріплені певні синтаксичні функції у реченні, іменник має універсальну синтаксичну вживаність, яка дозволяє йому виконувати будь-яку синтаксичну функцію у реченні.

На відміну від німецької мови терміни-композити у сучасній українській мові перебувають на периферії цієї системи, перш за все, за кількісними показниками. Крім того, метеорологічні терміни-композити в українській мові представлені виключно двокомпонентними одиницями, що належать до однієї моделі, а саме прикметник + прикметник, напр.: *південно-західний, північно-західний, малохмарний, мінливохмарний*.

Порівняльний аналіз синоптичних текстів у сучасних німецькій та українській мовах дозволяє стверджувати, що більшість німецькомовних термінів-композитів представлені в українській мові дво- та тричленими термінами-словосполученнями.

В обох порівнюваних мовах розповсюдженими є терміни, що представлені похідними одиницями. Здебільшого це прикметники, утворені від іменникових основ із додаванням суфіксу. До найуживаніших суфіксів, за допомогою яких утворюються прикметники на позначення метеорологічних термінів, належать *-isch*, *-ig* у німецькій та *-н* в українській мові.

До найпродуктивніших словотвірних моделей, за якими утворені метеорологічні термінологічні одиниці у сучасній німецькій мові, можна зарахувати:

1. Суфіксальні моделі:

1.1 іменникова основа + *-ig* → прикметник, напр.: *windig* ‘вітряний’, *sonnig* ‘сонячний’, *wolkig* ‘хмарно’;

1.2 іменникова основа + *-isch* → прикметник, напр.: *regnerisch* ‘дощовий’, *stürmisch* ‘штормовий’;

1.3 прикметникова основа + *-e* → іменник, напр.: *Wärme* ‘тепло’, *Kälte* ‘холод’.

2. Префіксально-суфіксальні моделі:

2.1 *be-* + іменникова основа + *-t* → прикметник, напр.: *bewölkt* ‘хмарно’, *bedeckt* ‘хмарно’.

Поодинокими прикладами представлені інші суфіксально-префіксальні моделі:

2.2 *be-* + іменникова основа + *-ung* → іменник, напр.: *Bewölkung* ‘хмарність’;

2.3 *ab-* + іменникова основа + *-ung* → іменник, напр.: *Abkühlung* ‘похолодання’.

В українській мові до продуктивних словотвірних моделей можна віднести:

1. Суфіксальні моделі:

1.1 іменникова основа + *-н* → прикметник, напр.: *південний*, *істотний*, *східний*, *холодний*, *хмарний*;

1.2 прикметникова основа + *-ість* → іменник, напр.: *хмарність*, *вологість*.

Одиничним прикладом представлена модель:

1.3 іменникова основа + *-иця* → іменник, напр.: *ожеледиця*.

2. Префіксально-суфіксальні моделі:

2.1 *по-* + іменникова основа + *-нн* → іменник, напр.: *похолодання*, *потепління*.

В українській мові на відміну від німецької поодинокими прикладами представлені похідні іменники, утворені від дієслівних основ префіксальним способом.

3. Префіксальні моделі:

3.1 *по-* + дієслівна основа → іменник, напр.: *пориви*;

3.2 *по-* + дієслівна основа → іменник, напр.: *опади*.

Аналіз похідних метеорологічних термінів у сучасній німецькій та українській мовах дозволяє дійти висновку, що в обох порівнюваних мовах найчастотнішими моделями утворення нових одиниць слугували суфіксальні моделі, за допомогою яких утворювались іменники та прикметники на позначення погодних явищ та змін погодних умов. Особливістю української мови є можливість творення метеорологічних термінів від дієслівних основ за допомогою префіксального способу.

Дослідження термінів-словосполучень у порівнюваних мовах засвідчило, що вони, як зазначалось вище, представлені дво- та тричленними конструкціями. В українських синоптичних текстах складні термінологічні одиниці

зустрічаються набагато частіше ніж у німецькій мові. Це пояснюється, насамперед, словотвірними особливостями німецької мови, в якій провідне місце займає словоскладання. Так, еквівалентами українським термінам-словосполученням у німецькій мові у багатьох випадках постають терміни-композиції, напр.: укр. *атмосферний тиск* = *der Luftdruck*, укр. *прогноз погоди* = нім. *das Wetterbericht*, укр. *сніг з дощем* = нім. *der Regenschnee*, укр. *тривалі заморозки* = нім. *der Dauerfrost*, укр. *південно-західний вітер* = нім. *der Südwestwind*.

Найчастотнішими в обох порівнюваних мовах є двочленні терміни-словосполучення, представлені структурним типом прикметник + іменник, напр.:

нім. *Heute Abend aufgelockert bis stark bewölkt, überwiegend trocken, nur im östlichen Vorpommern noch Regen, Schneeregen oder Schnee, aber allmählich abziehend. Schwacher bis mäßiger Wind aus unterschiedlichen Richtungen. Am Montag wechselnd bewölkt, mitunter auch längere freundliche Abschnitte mit etwas Sonne und von der Nordsee her Regen-, Schneeregen-, Schnee- oder Graupelschauer, örtlich auch kurze Gewitter möglich. Maximal 0 bis 4 Grad.* ‘Сьогодні ввечері від легкої захмареності до сильної хмарності, переважно сухо, лише на сході Передньої Померанії прогнозують дощ, мокрий сніг або сніг, які поступово вщухнуть. Слабкий або помірний вітер віятиме з різних напрямків. У понеділок хмарно з проясненнями, часом довші проміжки часу буде сонячно, з Північного моря очікується дощ, мокрий сніг, сніг або зливи, місцями також можливі короткочасні грози. Максимальна температура від 0 до 4 градусів тепла.’

укр. *Синоптики обіцяють хмарність з проясненнями, але без істотних опадів. Лише в Карпатах та на Закарпатті буде йти невеликий дощ з мокрим снігом. На дорогах місцями ожеледиця. Вітер переважно південний, 7–12 м/с, в західних областях будуть пориви 15–20 м/с.*

Друге місце серед складних термінологічних одиниць посідає модель іменник + іменник та її різновиди іменник + артикль + іменник, іменник + прийменник + іменник, напр.:

нім. *Damit wird der aktive Teil des Polarwirbels nach Osten in Richtung der Kara- und Barentssee verlagert. Es handelt sich um ein klassisches Displacement, bzw. einer Verschiebung des Polarwirbels. Grundsätzlich eignen sich meridionale Großwetterlagen nicht für reichlich Niederschlag.* ‘Це змістить активну частину полярного вихору на схід у напрямку Карського та Баренцевого морів. Мова йде про класичне зміщення, а саме про зсув полярного вихору. В цілому меридіональні погодні умови не сприяють великій кількості опадів.’

укр. *У суботу в Україні похолоднішає. Особливо зниження температури буде помітно на півночі та сході країни. Вдень в Україні обіцяють від 1 до 6 градусів тепла. На заході та півдні стовпчики термометрів покажуть від 5 до 10 градусів вище нуля. У східних областях від 1 до 6 градусів тепла.*

Тричленні термінологічні одиниці у вигляді конструкцій прикметник + прикметник + іменник, прикметник + іменник + іменник та іменник +

прикметник + іменник досить рідко зустрічаються у текстах прогнозу погоди в обох порівнюваних мовах і представлені поодинокими прикладами., напр.:

нім. *Heute Abend Schneeregen oder nasser Schnee, in der Prignitz trocken. Schwacher Wind aus Südwesten. Nachts entlang der Grenze dicht bewölkt und letzte schwere Schneefälle. Im Verlauf des Tages bewölkt mit Auflockerungen und meist trocken. Tiefstwerte -2°C , in Berlin -1°C . Schwacher Wind. Am Sonntag bedeckt und von Südwesten her Schnee oder Schneeregen, zur Uckermark hin lange trocken. Maximal 1 bis 3°C , in Berlin um 2°C . Schwacher trockener Wind aus Süd, später aus West.* ‘Сьогодні вночі очікується сніг з дощем або мокрий сніг, в окрузі Прігніц сухо. Слабкий вітер з південного заходу. Вночі вздовж кордону буде хмарно та очікуються останні сильні снігопади. Пасмурно з проясненнями, переважно сухо. Найнижча температура -2°C , у Берліні -1°C . Віятиме слабкий вітер. У неділю хмарно, із південного заходу прийде сніг чи мокрий сніг, у напрямку округу Укермарк сухо. Максимальні температури від 1 до 3°C , у Берліні близько 2°C . Слабкий сухий вітер дмухатиме спочатку з півдня, пізніше з заходу.’

укр. *Хмарно, часом дощ, на високогір'ї мокрий сніг, вночі місцями значні опади. На високогір'ї налипання мокрого снігу. Вітер південний 7–12, в горах подекуди пориви 15–20 м/с. Температура повітря вночі 4° тепла – 1° морозу, вдень $0-5^{\circ}$ тепла, в горах місцями протягом доби до 3° морозу. На більшості доріг ожеледиця. Вітер північний 5–10 м/с. За словами синоптика, нова хвиля потепління можлива в кінці лютого. Тоді мокрий сніг може перейти в дощі, а температура повітря за вікном становитиме від 4 до 7 градусів із позначкою “плюс”. Крім того, через такі температурні коливання на дорогах можлива ожеледь.*

Зреалізований аналіз дозволяє стверджувати, що тричленні терміни-словосполучення в обох порівнюваних мовах знаходяться на периферії системи метеорологічних термінів, насамперед, за частотністю вживання, а також за ступенем їхньої термінологізації.

Висновки та перспективи дослідження. Синоптичні тексти належать до найпоширеніших типів інформаційних повідомлень в обох порівнюваних мовах. Характерною особливістю текстів прогнозу погоди є вживання термінологічних одиниць на позначення різних погодних явищ та погодних умов, таких як види опадів, хмарність, температура, характеристика вітру (швидкість, сила, напрям), а також характеристики географічного положення території, для якої складається прогноз погоди, з урахуванням особливостей рельєфу місцевості тощо. Дослідження метеорологічної терміносистеми сучасних німецької та української мов дозволяє простежити спільні та відмінні риси у структурній організації термінів. До ізоморфних характеристик можна віднести наявність багатокomпонентних термінів, які здатні передавати більше інформаційних характеристик поняття, аніж просте слово. Однак в німецькій мові вони представлені термінами-композиатами, а в українській – двочленими термінами-словосполученнями. В обох порівнюваних мовах широко представлені непохідні однослівні терміни, які належать до базового складу метеорологічної терміносистеми. Більшість похідних термінологічних одиниць

утворені суфіксальним або префіксально-суфіксальним способом від іменних частин мови, а саме іменника та прикметника. В українській мові також зафіксовано префіксальне термінотворення від дієслівних основ. Метеорологічні терміни-композиції в сучасній німецькій мові та терміни-словосполучення в сучасній українській мові компонується виключно із самостійних частин мови, провідну позицію при цьому посідає іменник. Це пояснюється кількісними параметрами, категоріальним значенням та синтаксичними властивостями іменника як частини мови.

Перспективним можна вважати дослідження синоптичних текстів на інших мовних рівнях, а також у порівнянні з іншими мовами.

Література

1. Архипенко, Людмила М. «Мова ЗМІ як об'єкт лінгвістичних досліджень: історія становлення, специфіка функціонального стилю». *Культура народів Причорномор'я*, 101, 2007: 74–76.
[Arkhyupenko, Liudmyla M. «Mova ZMI yak obiekt lnhvistychnykh doslidzhen: istoriia stanovlennia, spetsyfika funktsionalnoho styliu». *Kul'tura narodov Prichernomor'ya* 101, 2007: 74–76.]
2. Заверющенко, О. Л., Заверющенко, М. П. «Синонімія та антонімія українських метеорологічних термінів». *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Філологія»* 80, 2019: 61–65.
[Zaverushenko, O. L., Zaverushenko, M. P. «Synonimiiia ta antonimiiia ukrainskikh meteorologichnykh terminiv». *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina. Seriiia «Filologiiia»* 80, 2019: 61–65.]
3. Заверющенко, Микола П. «Аналітичні номінації в українській метеорологічній термінології (семантика та структура)». *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філологія»* 74, 2016: 159–163.
[Zaverushenko, Mykola P. «Analitychni nominatsii v ukrainskii meteorologichnii terminiligii (semantyka ta struktura)». *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V.N. Karazina. Seriiia «Filologiiia»* 74, 2016: 159–163.]
4. Кійко, Юрій Є. Фрактальне моделювання інваріантно-варіантної структури медіатекстів у німецькій та українській мовах : автореф. дис. ... докт. філол. наук : 10.02.17. Київ, 2017. 40 с.
[Kiiko, Yurii Ye. *Fraktalne modeliuvannia invariantno-variantnoi struktury mediatekstiv u nimetskii ta ukrainskii movakh. Extended abstract of Doctor's thesis. Kyiv, 2017. 40 p.*]
5. Козловская, Анна Б. «Информационные блоки газетного сообщения о погоде». *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна* 256. Харків: Константа, 2002, 339–344.
[Kozlovskaya, Anna B. «Informatsionnye bloki gazetnogo soobshcheniya o pogode». *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V.N. Karazina* 567. Kharkiv : Konstanta, 2022, 339–344.]
6. Коломієць, Олена М. Семантико-синтаксична реконструкція газетних синоптичних текстів (на матеріалі англійської, німецької, польської та української мов) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.17. Київ, 2017. 22 с.
[Kolomiets, Olena M. *Semantyko-syntaksychna rekonstruktsiia hazetnykh synoptychnykh tekstiv (na materialii anhliiskoi, nimetskoii, polskoi ta ukrainskoii mov). Extended abstract of Candidate's thesis. Kyiv, 2017. 22 p.*]
7. Львова, Н. Л., Дехтяренко А. Є. «Іллокутивний характер лексичних стилістичних засобів у дискурсі прогнозів погоди». *Нова філологія* 54, 2012: 176–179.
[Lvova, N. L., Dekhtiarenko, A.Ye. «Ilokutyvnyi kharakter leksychnykh stylistychnykh zasobiv u dyskursi prohnziv pohody». *Nova filolohiia* 54, 2012: 176–179.]

8. Скубашевська, О. С., Коломієць, О. М. «Лексичні особливості газетних синоптичних текстів (на матеріалі англійської, польської та української мов)». *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 9 «Сучасні тенденції розвитку мов»* 13, 2015: 171–175.
[Skubashevska, O. S., Kolomiets, O. M. «Leksychni osoblyvosti hazetnykh synoptychnykh tekstiv (na materiali anhliiskoi, polskoi ta ukrainskoi mov)». *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M.P. Drahomanova. Seriiia 9 "Suchasni tendentsii rozvytku mov"* 13, 2015: 171–175.]
9. Шишліна, Олена П. «Метеопрогнози у німецькомовних ЗМІ: мовні та функціональні ознаки». *Нова філологія* 53, 2012: 194–197.
[Shyshlina, Olena P. «Meteoprohnozy u nimetskomovnykh ZMI: movni ta funktsionalni oznaky». *Nova filolohiia* 53, 2012: 194–197.]

STRUCTURAL FEATURES OF TERMINOLOGICAL UNITS IN SYNOPTIC TEXTS IN A COMPARATIVE ASPECT (ON THE MATERIAL OF GERMAN AND UKRAINIAN LANGUAGES)

Olena Biletska

Department of Romance and Germanic Philology and World Literature, Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, Ukraine.

Yuliia Zhuravska

Department of Romance and Germanic Philology and World Literature, Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, Ukraine.

Abstract

Background: In recent decades, there has been a significant increase in research interest in the study of terminology. Terminology research helps to clarify the meaning and usage of terms and allows to identify and analyze specialized language used in specific fields or domains.

Purpose: The research focuses on the study of structural features of terminological units in synoptic texts. The purpose of the study is to analyze the connotative vocabulary on the material of meteorological texts in a comparative aspect, namely in modern German and Ukrainian languages.

Results: The identified common features for synoptic texts are the presence of multicomponent terms that can convey more informational characteristics of a concept than a simple word. However, in German they are represented by compound terms, and in Ukrainian – by two-part terms-combinations. Both, compound terms and two-part terms-combinations are composed exclusively of independent parts of the language, with the noun usually occupying the leading position.

Discussion: The study of terminology has become increasingly important in recent decades, as globalization, technological advancements, regulatory compliance, and competitive advantage have all contributed to the need for clear and precise language use within specific spheres.

Keywords: synoptic text, meteorological term, simple term, term-combination, compound.

Vitae

Olena Biletska is Candidate of Philology, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Romance and Germanic Philology and World Literature, Vasyl' Stus Donetsk National University. The scientific interests: history of German, word formation in German, comparative studies.

Correspondence: o.biletska@donnu.edu.ua

Yuliia Zhuravska is an Assistant at the Department of Romance and Germanic Philology and World Literature, Vasyl' Stus Donetsk National University. The scientific interests: comparative studies.

Correspondence: y.zhuravska@donnu.edu.ua

Надійшла до редакції 05 березня 2023 року
Рекомендована до друку 08 квітня 2023 року